

EDO JURAGA
OŠ Murterski škoji
Put škole 8, HR – 22243 Murter

STAROČAKAVSKI LEKSEMI U POJEDINIM ČAKAVSKIM GOVORIMA

U radu se obrađuje sudbina pojedinih izvornih čakavskih leksema u suvremenim čakavskim govorima Murtera, Žirja, Zlarina, Vrgade i Sali na Dugom otoku. Na povijesnoj vjerometini, izloženi raznim stranim jezičnim utjecajima, mnogi izvorni čakavizmi su nestali. Danas se uslijed potpune promjene načina života i utjecaja medija proces potiskivanja i nestajanja izvornih čakavskih riječi, posebno iz živoga govora, nastavlja.

KLJUČNE RIJEČI: *čakavizmi, leksik, Murter, Žirje, Zlarin, Vrgada, Sali.*

U suvremenim čakavskim govorima dosta je riječi praslavenskog podrijetla. Riječi su to koje su Hrvati donijeli sa sobom iz zajedničke pradomovine i koje barem djelomice nalazimo i u drugim slavenskim jezicima. Tijekom stoljeća mnoge će riječi nestati ili izmijeniti prvotno značenje, a u rječnik će ući mnoštvo riječi romanskog te u manjoj mjeri turskog i germanskog podrijetla uz poneki hungarizam. U ovom radu će biti riječi upravo o izvornim čakavskim riječima koje su se uspjele održati do danas, iako je dijelu njih vrijeme nesklono pa im prijete nestanak. Krenut ćemo u potragu za takvim riječima u čakavskim govorima mjesta Žirja, Zlarina i Vrgade, jedinim mjestima na istoimenim otocima, zatim mjesta Murtera također na istoimenom otoku te konačno mjesta Sali na Dugom otoku. Izvori su *Rječnik govora otoka Vrgade* Blaža Jurišića, rječnik žirjanskog govora iz rada "Govor otoka Žirja" Božidara Finke i Antuna Šojata, *Rječnik govora mjesta Sali* Ankice Piasevoli, rječnik zlarinskog govora iz knjige *Zlarin* Slavka Bjažića i Ante Deana te vlastiti rad *Rječnik govora otoka Murtera* (dio mog magistarskog rada *Govori otoka Murtera*). Od posebne pomoći nam je bio gospodin Ante Jajac, pok. Jerka, umirovljeni pomorac, rođ. 1931. godine, izvorni govornik iz Žirja. Njegovu pomoć smo potražili stoga što u navedenom rječniku žirjanskoga govora nema pojedinih riječi koje se u ovom radu obrađuju.

Krenimo od riječi koje u spomenutim mjesnim čakavskim idiomima zauzimaju čvrsto mjesto jer ih nisu ugrozile ni riječi iz hrvatskoga književnog jezika niti odgovarajući romanizmi koji su se u ovakvim slučajevima pokazali neadekvatni

ili jednostavno jezično neprihvatljivi. Jedna od takvih riječi je *zrcalo* "ogledalo" (usp. stsl. *zrěcalo*; rus. *zerkalo*; slov. *zrcálo*) koja se svugdje zadržala u obliku *zřcalo* osim u Salima gdje je samoglasno *r* nazalizirano pa imamo *zřncalo*. Slično je s riječi *postol* "cipela" (usp. ukr. *postol*; polj. *postol*) u obliku *postō*, *postōli* (Murter), *postōli* (Žirje, Zlarin), *postō*, *postōli* (Vrgada).

Riječi *kozlič* "jarić" i *tovar* "magarac" nalazimo u svim govorima s manjim naglasnim razlikama: Murter - *kōzlič*, *tovār*, Žirje - *kozlič*, *tovār*, Vrgada - *kōzlič*, *tovār*, Sali *kōzlič*, *tovār* te Zlarin - *kōzlič*, *tovār*. Zanimljivo da u Salima, Murteru i na Vrgadi susrećemo riječ *tovariš* koju treba dovesti u vezu sa slovenskim *tovariš* "prijatelj", a znači "sudrug na ribanju u ribarskom brodu", i to ribar najamnik.

Riječ *klobuk* "šešir" (usp. strus. *klōbukъ*; češ. *klobouk*; polj. *kłobuk*; slov. *klobúk*) sačuvala se u svim mjestima, i to na Vrgadi, Zlarinu i Žirju kao *klobúk*, u Salima kao *klobúk*, a u Murteru kao *kolobúk*.

Leksem *čirjak* "čir" (usp. rus. *čirej*; slov. *čirāj*, *čirjāk*; polj. *czyrak*) u Murteru, Žirju i Salima je zadržao istovjetan oblik *čirjak*, a na Zlarinu i Vrgadi je došlo do metateze u prvom slogu pa imamo *črijak*, odnosno *črijāk*.

Riječ *gujina* čuva se u govorima Zlarina (*guīna*), Žirja (*gujīna*) i Sali (*gujīna*) i znači "zmija" dok je na Vrgadi *gujīna* "zmija" i ujedno "glista u želucu". U Murteru je potpuno prevladao oblik *zmīja*, a *gujīna* znači "glista u crijevima".

Do premetanja suglasnika došlo je i u riječi *zipka* "zipka" (usp. slov. *zibka*) koja se također dobro čuva u svim govorima. Dok u Murteru (*zīvka*), Žirju (*zīvka*) i Zlarinu (*zīvka*) namjesto *p* nalazimo *v*, na Vrgadi i u Salima je došlo do premetanja tih suglasnika pa imamo *zīkva*, odnosno *zīkva*. Glagol *zibati* "ljuljati" (usp. stsl. *zybati*; slov. *zibati*, *zibel*) zabilježen je na Vrgadi (*zībati*) i Žirju (*zībati*).

Glagol *povēdati* "govoriti, pričati" zadržao je izvorno značenje. Na Žirju pored nesvršenog oblika *povīdāti* u značenju "kazivati" dolazi i svršeni oblik *povīti* u značenju "reći, kazati". U Salima *povīdāti* znači "pričati, pripovijedati". U Murteru i na Vrgadi je izvornom obliku dodan prefiks *pri* te imamo oblike *pripovīdati*, odnosno *pripovīdāti* u značenju "pričati, pripovijedati".

Leksem *ječmik* "jačmen, jačmenac", čir na očnom kapku, nalazimo u Murteru, Žirju i Vrgadi u obliku *jáčmer*, na Zlarinu *ječmeràc*, a u Salima *jáčmak*.

Pot "znoj" (usp. stsl. *potъ*; bug., rus., češ., polj. *pot*) i pripadajući glagol *potiti se* "znojiti se" posvuda je u oblicima *pôt* (uz izuzetak Zlarina gdje je *pòt*) i *potīti se* zadržao izvorno značenje.

U svim mjestima nalazimo glagol *iskati* "tražiti" (usp. rus. *iskat'*; ukr. *iskati*; slov. *ískati*) u obliku *iskāti*, odnosno *iskāti* na Vrgadi.

Leksem *zajeti* "posuditi" (usp. slov. *zajeti*) čuva se u oblicima *zajāti* (Murter, Žirje), *zajāti* (Zlarin), *zajāti* (Vrgada) i *zājmiti* (Sali).

Prema *ceno*, *cijeno* "skupo" (usp. rus. *cennyj*; ukr. *cinnyj*; polj. *cenny*) došlo je *ceno* "jeftino" (usp. slov. *cenó*) kako je u svim govorima (Murter i Zlarin - *cinē*, Žirje *cinē*, Vrgada - *cinē*, Sali - *cinē*).

Riječ *jad* "gnjev, ljutnja" nalazimo u Murteru, Zlarinu, Žirju i Vrgadi u obliku *îd* u značenju "bijes, gnjev, silna ljutnja, srdžba, jed". Od nje dolaze izvedenice *îdan* "srdit, gnjevan, bijesan" i *îditi/îditi se* "srditi se, jako se ljutiti". U Salima joj trag nalazimo u glagolu *jădati se* u značenju "plakati, tužiti se".

Imenica *život* "život; tijelo, stas" (prasl. *životъ*) u svim govorima u obliku *živõt* zadržala je oba značenja.

Riječ *pîvo* "piće" obično pored pića uopće, označuje i alkoholno piće od ječma i hmelja. Pored ovog potonjeg posvuda se čuje i riječ *bîra*.

Ima riječi pored kojih egzistira riječ kao u standardnom jeziku u ikavskom ili ekavskom obliku kao što je *beseda, besida* "riječ" (usp. stsl. *besěda*; slov. *besěda*). U svim govorima ćemo naći imenicu *besida* i glagol *besiditi* s time da će u Salima u ekavskoj varijanti *bēsěda* značiti "govor", a u ikavskoj *besida* "riječ, besjeda". Uz ove riječi sve češće se čuje *rič* i *govoriti* koje su ponegdje prevladale (Murter, Žirje).

Staru slavensku riječ *blazinja* za "jastuk" nalazimo u Zlarinu u obliku *blazûnja* pored romanizma *kušin*. U ostalim mjestima je prevladao romanizam *kušîn*.

Kus "komad" (usp. slov. *kos*; rus. *kus, kusok*; bug. *kъs*; češ. *kus*) pored romanizma *bokûn* (u Salima *bokûn*), nalazimo u svim mjestima u izvornom značenju, uz iznimku Murtera gdje tu riječ nalazimo samo u sintagmi *kûs čovîka* što znači "snažan, krupan čovjek". Na Žirju *kûs* znači "komad", a *bokûn* "zalogaj". Slično je s prilogom mjesta *simo* "ovamo" (usp. stsl. *sěmo, samo*; slov. *sem, semo*) koji se čuva na Vrgadi i u Salima, a u Murteru samo u sintagmi *sîmo-tămo*.

Ima slučajeva da riječ zadrži izvorni oblik, ali manje-više promijeni značenje. Tako se npr. glagol *delati* "raditi" (stsl. *delati*, češ. *dělati*, slov. *dělati* "raditi") zadržao u svim govorima u obliku *dîlati*, osim u Salima gdje imamo ekavski oblik *dělati*. Međutim, umjesto "raditi" *dîlati/dělati* redovito znači "djeljati u drvu, obrađivati drvo nožem, rezuckati drvo, rezbariti" i sl.

Tić "ptica" (usp. stsl. *ptičь, ptištъ*; slov. *ptič, tič*) posvuda ne označava "pticu" već malog goluždravog ptiča ili ptičicu dok za riječ "ptica" dolazi oblik *tîca* (Vrgada, Zlarin, Žirje, Sali) i *sîca* (Murter) s protetskim s. Na Vrgadi riječ *golîc* označuje "ptiča bez perja".

U pojedinim mjestima sačuvat će se izvorni oblik riječi, a u drugima će doći do manjih promjena. Takva je riječ *živina* "stoka" koja je na Zlarinu i Vrgadi zadržala isti oblik i značenje (*živîna, živînă*), a u Murteru, Žirju i Salima je skraćena u *žîvo*. Ponekad će riječ imati isti oblik, ali različito značenje. Takav je glagol *rutî, revem, rovem* "revati, rikati, kričati" (usp. slov. *rjuti, rjovem, revem*; češ. *říti, řiji*) koji je sadržajno različit. Tako u Murteru *rovàti* znači "njakati, revati", što se razumljivo odnosi na glasanje magarca, a u prenesenom smislu i "derati se" što se odnosi na ljude. Na Zlarinu ima isto značenje kad je riječ o magarcu, a kad je riječ o ljudima onda znači "o nekome ružno govoriti". Na Žirju *rovàti* znači isključivo "revati, njakati" dok u Salima i na Vrgadi *rovàti* znači samo "vikati, derati se". U Salima od tog glagola izvedena imenica *ròvanje* znači "dernjava, vikanje", a u Murteru imenički oblik *rovânje* znači "njakanje, revanje".

Dubleta *drivo* "drvo" i *drvo* "drvo" (usp. stsl. *drěvo*; slov. *drevô* "stablo", *drvo* "toljaga"; pl. *drva* "drva za ogrjev") postali su manje-više sinonimima u ispitivanim govorima s time da na Žirju postoji samo višeznačni oblik *drivo* u značenju "stablo, drvo općenito" i "drvo za ogrjev". U Salima *drivo* je "drvo", *stûp* "stablo", a zbirna imenica *drivlje* označuje "drvlje". Na Vrgadi je također prisutna zbirna imenica *drivlje* "drvlje" te riječi *stâblo* i *stûp* za "stablo masline". Ovdje je *drivo* "drvo" u narodnim pjesmama i "drveni brod". U Murteru je prevladao oblik *drvo* u značenju "drvo uopće" i "stablo" iako se još može čuti leksem *stûp* za "stablo masline". Ovdje i na Vrgadi *drvà* znače drvo za ogrjev. Na Zlarinu *drivo* također označava "drvo" i "stablo". Tu nalazimo i leksem *staburina* u značenju "deblo, panj".

Pojedine riječi doživljavamo arhaičnima jer su nestali predmeti na koje se one odnose kao što je npr. *krosna* "tkalački stan, razboj" (usp. rus. *krosna*; slov. *krosna*). Ovu riječ nalazimo u Murteru, Žirju i Salima u obliku *krôsna*, na Zlarinu u obliku *krôsne*, a na Vrgadi *krôsna*.

U Murteru riječ *olito*, *olita*, pl., *jelito* "crijevo, neka vrsta kobasice" (češ. *jelito*, polj. *jelito*, slov. *jelita* "neka vrsta kobasice") nalazimo u obliku *jelita* (*singularia tantum*) što predstavlja "svinjska crijeva punjena nadjevom". I ovu riječ će razumjeti samo stariji jer se odavno kod kuće ne pune nadjevom svinjska crijeva.

Leksem *kup* "gomila, hrpa" (usp. stsl. *kupъ*; rus., češ., polj. *kupa*; bug. *kup*; slov. *kùp*; nalazimo na Vrgadi u oblicima *kùp*, pl. *kùpi*, na *kùpi* (ak. mn.) u značenju "hrpa". U Murteru i na Žirju ovaj leksem nalazimo u izrazu *kopâti na kùpe*, što znači "kopati motikom tako da se zemlja slaže u male hrpe" nalik 30-ak cm visokim stošcima. Isto je u Salima gdje *kùpi* znače oblik kopanja na hrpe (*Skopali smo sve trsje na kupi*). S obzirom na to da malo tko više *kopa na kupe* i ovaj će izraz opstati samo kao uspomena. Također ćemo teško čuti riječ *skomini* "želja za nečim" i *skomine* "neosjetljivost, otupjelost, kad utrnu zubi" (usp. rus. *oskomina*; češ. *oskomina*, *oskoma*, *laskomina*; slov. *oskomina*, *skomina*) čije tragove nalazimo u Salima u riječi *skömine* u značenju "želučana kiselina", na Zlarinu u riječi *šköminje* u značenju "trnci, srsi" te u Murteru i na Žirju u izrazu *škömini se miču* koji se koristi kad se netko krajnjim naporom suzdržava od plača te mu se pomiču vilice ili se nešto slično događa od gladi.

Nekad se hrastov žir koristio kao hrana svinjama pa je bila živa riječ *žalud* "hrastov žir" (usp. stsl. *želqdb*; rus. *žolud'*; slov. *žélod*) koju u Murteru nalazimo u obliku *žejüd*, na Vrgadi kao *željüd*, u Salima *žëljud*, a na Žirju *željüdac*. Danas ćemo i ovu riječ čuti samo kod starijih ljudi.

Arhaizmi polako postaju i riječi koje su zamijenile riječi iz književnog jezika ili iz drugih govora. Takav je glagol *rabotati*, koji ima isti korijen kao i glagol *rabiti* "služiti, upotrijebiti, koristiti" (usp. stsl. *rabiti*, slov. *râbiti*). Ovu riječ nalazimo u Murteru (*rabotâti*) i na Zlarinu (*rabötati*) u značenju "raditi", pored imenice *raböta*, dok u Vrgadi nalazimo samo imenički oblik *râbota*. Umjesto ovih oblika gotovo su u potpunosti prevladavali književni oblici *rad* i *raditi* kao što se umjesto priloga *segutra* s pokaznom zamjenicom *sb* koji se čuva u Murteru u obliku *segütra*, a na Vrgadi i u Salima u obliku *sëgutra*, u značenju "jutros" sve više koristi oblik *jütros(t)*. Isto se tako koristi pridjev *debe(l)* umjesto *tust* (usp. stsl. *tlbstъ*; rus. *tolstij*; bug. *tlbst*; slov. *tôlst*) koga još u izvornom značenju nalazimo na Zlarinu i Vrgadi u

obliku *túst* s time da na Vrgadi to znači još i "mastan" dok u Salima *túst* ima samo ovo potonje značenje. Arhaizmom sve više postaje i pridjev *veli* "veliki" (usp. stsl. *velikъ, velii*) kojega u Murteru, na Žirju i Vrgadi nalazimo samo u toponimima kao npr. *Vèli vřh*, a inače se koristi *vèliki*. Na Zlarinu nalazimo pridjev *vèliško* "veliko". U Salima se u niz naziva zadržao oblik *veli* kao što su *Vèli pèti* i *Vèli petàk* "Veliki petak", *Vèla šetemàn* "Veliki tjedan". Tu nalazimo i prilog *vele* u značenju "previše, pretjerano".

Sve arhaičnijim doživljavamo i glagol *gren* "idem" (usp. crksl. *grędą, gręsti*; rus. *grjadu, gręsti*; slov. *grędem*) koji nalazimo u svim govorima, iako u Murteru (*gręn*) više kao uspomenu nego živu riječ. Tu su prevladali oblici *įden, įdeš, įde, įdemo, įdete, įdu*. Na Zlarinu su zabilježeni oblici *grędın, grę, gręmo, grędu*, na Žirju *grędın, grędeš, gręde, grędęmo, grędęte, grędų*, na Vrgadi *gręden/gręn, gręš, gręde/grę, grędų* te u Salima *gręn, gręš, grę, gręmo, gręte, gręju*. Slično je i s glagolom *hotiti* "htjeti" koji u infinitivnom obliku *hotiti* nalazimo na Vrgadi, Zlarinu i u Salima. U Salima u jednini imamo oblik *hoti* te particip *hotili*. Umjesto oblika *hotiti* u Murteru i na Žirju se isključivo čuje *titi*, a tako je sve više i na Vrgadi, Zlarinu i u Salima. Isto možemo govoriti o nekim oblicima glagola *hoditi* "hodati, ići" (usp. stsl. *choditi*), kao što su *homo, hote*. Na Zlarinu te oblike nalazimo u imperativu - *hõmo* "idemo", *hõte ça* "idite, odlazite", *hõte* "dođite", *hõte nãpri* "uđite" kao i u Salima - *hõte* "hodite, idite, pođite", *hõmo ça* "idemo", *hõte ça* "idite, odlazite", *hõte z Bõgun* "idite s Bogom", *hõte vãmo* "dođite ovamo" te na Vrgadi *õte* "idite", pored *ãjte*. U većini govora glagol *hoditi* nema prezenta nego se nadomješta glagolom *gren*.

Infinitiv toga glagola u Murteru je bez početnog *h* - *oditi* dok je na Vrgadi s početnim *h* - *hoditi*. U Murteru nema oblika *homo, hote* umjesto kojih dolazi *ãjmo, ãjte*, a imperativ se tvori od infinitivne osnove bez početnog *h*: *õdi, õdimo, õdite*. Na Žirju se *hõte* čuje samo u imperativu *hõte ça* "odlazite", inače je *hõdi vãmo, hodite vãmo*. Na Vrgadi je imperativ od *hoditi* bez početnoga *h* i s njim - *õdi, hodite*. Tu particip u jednini glasi *hodil/hodila*, a u množini *odili/lella*. U Murteru je *odijal/odila* i *odili/lella*, a na Žirju *hodijal/hodila* te *hodili/lella*.

Mnoge ćemo riječi susreti samo u jednom ili dva punkta. U najvećem broju slučajeva to je mjesto Sali. Tamo npr. susrećemo riječ *pěteh* u značenju "pijetao, kokot" dok je u drugim mjestima *pivac* (Murter - *pivac*, Vrgada i Žirje - *pivãc*, Zlarin *pivãc*). Samo u Salima susrećemo pridjev *lãčan* u značenju "gladan" kao i *kãmik* u značenju "kamen". Na Vrgadi se *kãmik* održao u značenju "kamenac u šupljinama organa". Jedino je u Salima sačuvana riječ *saje* "čađa" (usp. slov. *sãje*; rus. *saža*; bug. *saždi*; češ. *saze*; polj. *sadza*). Na Žirju ovu imenicu nalazimo u obliku *čãja*.

Na Žirju je sačuvan i prilog *jur* "već" (usp. prasl. i stsl. *uže, juže*; rus. *uže*; češ. *juž* i *již*; slov. *žè* i *vžè*) u obliku *jurê*, dok je na Zlarinu sačuvan izvorni oblik *jür*. Leksem *višća* "vještica" (usp. slov. *vešča*) ponovno nalazimo u Salima u obliku *viška* u izvornom značenju. U Zlarinu će ova riječ označavati osobu muškog roda u obliku *viščün* i to u značenju čarobnjak, mađioničar, a na Vrgadi će riječ *viščqk* označavati muškarca sa svojstvima vještice.

Glagol *praviti* "pripovijedati" (usp. slov. *práviti*; češ. *praviti*; polj. *prawić*) u obliku *prãviti* nalazimo samo u Salima gdje još znači "činiti, raditi" kao i glagol

ũfati (usp. stsl. *upřuvati*) u značenju "nadati se". U drugim mjestima taj glagol više odgovara značenju "uzdati se". Samo u Salima susrećemo i riječ *vřid* "gnoj na rani" u obliku *vříd* što predstavlja vrstu modrog čira zvanog modrenjak te riječ *lůna* "Mjesec, mjesečina" (stsl. *luna*, rus. *luna*) makar u prenesenom značenju. Tu *lůna*, naime, znači "ljutitost, mrzovolju" (*Ča je je došla luna? "Što ju je uhvatila mrzovolja?"*). Značenje je promijenio i leksem *grusti* prisutan u izrazu *grusti mi se* "neće mi se" (stsl. *sv-grustitiēt ša*, slo. *grusti se mi* "nije me volja") kojega u Salima susrećemo kao *grũstĩti* u značenju "čeznuti". Samo ovdje nalazimo i imenicu *poleno* "komad drva ili cjepanica" (rus. *poleno*; pol. *polano*; češ. *poleno*; slov. *poléno*). *Põleno* znači veliki komad drva, okljaštrenu granu, a zbirna imenica *polēnje* znači velike cjepanice i debelo granje. Leksem *česan* "bijeli luk" *Allium sativum* (usp. rus. *česnok*; bug. *česъn*; češ. *česnek*; polj. *czosnek*; slov. *čésen*) zadržao se također samo u Salima, makar sa suženim značenjem. Naime, tu riječ *čėsno* označava samo zrno češnjaka, dok se za čitav bijeli luk, kao i u drugim mjestima osim na Žirju, koristi jednostavno *luk* za razliku od *kapule* koja označava crveni luk. Na Žirju se za bijeli luk koristi riječ *češnjāk* pored koje nalazimo glagol *češnjāti* u značenju "trijebiti luk".

Vlas, vlasi "kosa" (usp. slov. *lasje*) u izvornom obliku i značenju nalazimo u Salima (*vlási*) i na Vrgadi (*vlšs, vlšsi*).

Leksem *drag* "skup" (usp. rus. *dorogoj*; češ. *drahý*; polj. *drogi*; slov. *drâg*) sačuvan je u potpunosti samo u Salima (*drâgo* = "skupo"), a na Vrgadi oblik *drâg* ima pored danas uobičajenog značenja "drag" i staro značenje "skup". Uz to je od tog pridjeva na Vrgadi izvedena imenica *drâgĩnja* u značenju "skupoća". Samo u ovom mjestu nalazimo glagol *prijati* "primiti" u izvornom značenju u obliku *prijāti*.

Prema *plavati* "plivati" (usp. rus. *plavat'*; slovač. i češ. *plavati*; slo. *plavati*) posvuda je *plivati* pa odatle i naziv mreže *plivarice*. Na Žirju je trag starog stanja ostao u pridjevu *plavũci*, -a u značenju "koji pliva" (samo za ribu). Za ribu koja boravi na otvorenu moru, a to je pretežito plava riba, kaže se *plavũća rĩba*, a za ribu koja boravi uz obalu kaže se *krâjna rĩba* prema *krâj* "kopno, obala".

Riječ *mel* "sitan pijesak, prah" (stsl. i rus. *měl* = "kreda", češ. *měl* = "prah, sipka zemlja"; polj. *mial* = "prah") nalazimo na Vrgadi u obliku *mělã* gdje označava "pličak, plići prud" na inače većoj dubini gdje se skuplja riba. Pored gornjeg značenja na Žirju *méla* predstavlja i prud koji se od nekog rta poput kakve kosine pruža u dubinu, dok u Murteru *méla* ima samo potonje značenje.

Iako u ovim govorima ne nalazimo leksem *hiša, hiža* "kuća" (posvuda je *kũća*), ipak njegove tragove susrećemo u Murteru i na Vrgadi u riječi *pohĩštvo*, odnosno *pohĩštvo* u značenju "pokućstvo".

Glagol *pehati, pahati* "gurati, udarati" (stsl. *põhati*, rus. *pihat'*, polj. *pchać*, slov. *pehãti*) također nalazimo u nesvršenom obliku *péhati* u Murteru i na Žirju te *pěhãti* na Vrgadi i u svršenom obliku *pěhnuti*, odnosno *pěhnũti*, u značenju "trzati/trznuti, micati/maknuti" što se odnosi na ovce i ribe.

Riječ *godĩšte* "godina, ljetina" je svugdje osim na Žirju zadržala samo značenje "godina" (Murter – *gõdište*, Zlarin *godĩšće*, Sali – *godĩšće*, Vrgada – *godĩšće*). Ipak

na Zlarinu nalazimo izvedenicu *godīžbina* u značenju "godišnji urod, ljetina". Riječ toga značenja je *litina* prema *lito*, koje redovno znači samo ljeto kao godišnje doba (Sali - *lěto*, Vrgada, Zlarin, Žirje, Murter = *lito*), iako u Murteru i na Žirju u sintagmi *Mlādo lito* "Nova godina" bilježimo i značenje "godina" (usp. slov. *leto* = 1. ljeto, 2. godina).

Imenica *god* "imendan" samo je na Vrgadi u obliku *gōd* zadržao prvotno značenje s time da je ono prošireno na "spomendan" i "obljetnicu", a u Murteru i Salima je *gōd* "spomendan" i "godišnjica smrti".

Imenica *čudo* "puno, mnogo" (usp. slov. *čúdo* i *čúda*) pored uobičajenog značenja u Murteru i na Vrgadi *čudo* je zadržalo i značenje "puno, mnogo", dok u Salima *čudo* ima isključivo ovo potonje značenje.

Imenica *komar* "komarac" (usp. rus., ukr., bug. *komar*, češ. *komár*, polj. *komar*, *komor*) u izvornom obliku *kōmār* nalazimo samo u Vrgadi, iako i tamo postoji oblik *kōmarica*. Ovu imenicu u izvornom obliku nalazimo u Murteru (*kōmar*) gdje označuje "poljskoga kukca" nalik velikoj komarici.

Glagol *tratiti* "trošiti novac" nalazimo na Zlarinu, Žirju, Vrgadi i u Salima u jednakom obliku *trätiti*.

Pridjev *glbok* "dubok" (usp. slov. *globok*; mak. *globok*; bug. *dlbog*) je dijelom promijenio oblik, ali ne i značenje. Nalazimo ga na Vrgadi, Žirju i Zlarinu u obliku *dumbök*, u Salima *dunbök*, a u Murteru *dübok*.

Neke riječi su uz manju ili veću promjenu oblika izgubile prvotno značenje, ali su ipak značenjski ostale bliske izvornoj riječi. Takva je riječ npr. *gut* "grlo" (usp. slov. *golt*) prema kojoj na Zlarinu, Vrgadi i u Salima dolazi riječ *gūta* (u Murteru i na Žirju *gūša*) što znači "guša, oteklina vratnih žlijezda".

Leksem *batica* "toljaga" (slo. *betica*) nalazimo u Salima kao *batöc* u značenju "tučak mužara". Tu je i glagol *batočati* u značenju "tući, lepršati" za jedro. Na Zlarinu je *bät* veliki drveni čekić, a u Murteru i na Vrgadi *bät* predstavlja veliki željezni čekić. Isto značenje na Žirju ima *batün*, iako ovdje može značiti i "veliki drveni čekić".

Pridjev *plosk* "plosnat" (rus. *ploskost'*, polj. *plask*; slov. *plòsk* = boca) iz kojega su izvedene imenice nalazimo u tri mjesta. Na Zlarinu *pljōška* znači "ploču" i "plosnati kamen", na Žirju i Vrgadi *pljōška*, odnosno *pljōška* znači "plosnati ravni kamen", velik kao dlan kojim se igraju djeca, a u Salima je *pljōška* također kamena pločica.

Niz je riječi koje uopće nećemo nigdje sresti već su umjesto njih došle inovacije kao što je riječ *tat*, *tatica* "kradljivac" (usp. stsl. *tat*; rus. *tat*; slov. *tat*, *tatica*) umjesto koje se javlja oblik *lūpež* (Murter, Žirje), *lūpěž* (Vrgada) i *lūpeško* (Sali), zatim leksem *sas*, *sasak*, *sasan*, *sasac* "sisa, dojka" umjesto kojega dolazi *cica* (usp. bug. *cica*, *cicka*; slov. *cèc*, *cèsak*, *cícak*, *cízak*; polj. *cyc*, *cycek*, *cycky*) i prema njoj glagol *cicati*.

Umjesto *želizo* "željezo" (usp. slov. *želézo*) posvuda nalazimo inovaciju *gožđe*. U Murteru u obliku *gōzdo*, *gōžđe* pridjev *gozděni*, na Zlarinu *gōzje*, na Žirju *gōzjě*

i pridjev *gòzdeni*, u Salima *gòzje* i pridjev *gozdèn*, na Vrgadi *gòzjè* i pridjev *gòzdenī*. Ni riječ *toporišće* "držalo oruđa" (rus. *topor*; bug. *topor*; slov. *toporišče*) nigdje se nije održala već mjesto nje dolazi *drškò* (Murter, Vrgada), odnosno *drško* (Žirje) i *dreškò* (Sali) te *džžalo* (Zlarin).

Ovu šetnju riječima zaključimo konstatacijom da su se mnoge izvorne čakavske riječi uspjele održati unatoč snažnom utjecaju talijanskog jezika u prošlosti i hrvatskog književnog jezika i drugih govora u novije doba. Iako je razumljivo da književne riječi usvajaju i ljudi na čakavskim terenima, dobro je da se čuvaju i stare čakavske riječi, makar koji puta kao uspomena. Sve one zajedno čine zajedničko bogatstvo jedinstvenoga hrvatskog jezika.

LITERATURA:

B j a ž i ć, Slavko, D e a n, Ante, 2002: *Zlarin*, Prometej, Zagreb.

F i n k a, Božidar, Š o j a t, Antun, 1968: "Govor otoka Žirja", *Rasprave Instituta za jezik*, knj. I, Zagreb, str. 121-220.

J u r a g a, Edo, 2007: "Govori otoka Murtera" (magistarski rad, rukopis).

J u r i š i ć, Blaž, 1973: *Rječnik govora otoka Vrgade, II dio*, Biblioteka Hrvatskoga dijalektološkog zbornika, JAZU, Zagreb.

P i a s e v o l i, Ankica, 1993: *Rječnik govora mjesta Sali*, Ogranak Matice hrvatske Zadar, Zadar.

S k o k, Petar, 1971-74: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I-IV*, JAZU, Zagreb.

V i n j a, Vojmir, 1998, 2003, 2004: *Jadranske etimologije, I (A-H), II (I-Pa), III (Pe-Ž)*, HAZU i Školska knjiga, Zagreb.

Z a j c e v a, Svetlana, 1967: "Specifična slovenska leksika u savremenim čakavskim govorima", *Prilozi proučavanju jezika* – br. 3, Katedra za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, str. 69-110.

OLD ČAKAVIAN LEXEMES IN SOME ČAKAVIAN VERNACULARS

SUMMARY

The paper deals with the destiny of some Čakavian lexemes in the modern Čakavian vernaculars of Murter, Žirje, Zlarin, Vrgada and Sali on the island of Dugi otok. Turbulent history and the exposure to some foreign influences made many čakavisms disappear. Due to a complete change in the lifestyle as well as the influence of the media, the process of the repression and disappearance of authentic Čakavian words, especially from live speech, is continuing.

KEY WORDS: *čakavisms, lexis, Murter, Žirje, Vrgada, Sali*